

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้พลเมืองต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น อาทิ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคมที่เป็นพิษ อันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนของประชากรอย่างรวดเร็ว ปัญหาเศรษฐกิจ ศิลธรรมประเพณี ปัญหาการเมืองและอาชญากรรม ตลอดจนความขัดแย้งของคนในสังคม การให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงมุ่ง เน้นการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง ที่จะสามารถตัดสินใจในเรื่องราวและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ตลอดจนสามารถเลือกแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม กล่าวได้ว่าพลเมืองที่ดี หรือที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความรู้ เจตคติ ทักษะและกระบวนการอันจำเป็น และเหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นสุข (ลาวัญญ์ วิทยายุทธิกุล 2526: 5)

ในบรรดารายวิชาซึ่งจัดสอนขึ้นในโรงเรียนซึ่งทุกฝ่ายคาดหวังว่าจะช่วยพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนได้ที่ดีที่สุดคือ วิชาสังคมศึกษา เพราะเป็นวิชาที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม อีกทั้งมีความหมายและขอบข่ายที่ครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระสำคัญ จากสาขาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกสรรให้สนองความต้องการของสังคม ในการพัฒนาพลเมืองให้เป็นผู้มีประสิทธิภาพดังที่ เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1967: 1) ได้กล่าวว่า "ความมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษานั้น มุ่งที่จะเตรียมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี สอนเยาวชนให้รู้จักคิด และเป็นวิชาที่ถ่ายทอดอมรรคทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน" ตลอดจนวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถ "คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้" ตลอดจนเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม ในฐานะที่เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมทุกระดับ ครูสังคมศึกษาจึงต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ให้มีโอกาสร่วม เลือกและตัดสินใจด้วยตัวเอง บทบาทของครูจึงเปลี่ยน

จากการเป็นผู้ออก ผู้แสดงนำทุกกรณีมาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สัมผัสให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและผู้แนะให้นักเรียนเป็นหลัก รู้จักที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองได้โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อตามครู (คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา 2518: 142)

การเรียนการสอนสังคมศึกษาในปัจจุบัน จึงเน้นความสำคัญของการพัฒนา "กระบวนการเรียนการสอน" (Teaching Learning Process) มากกว่าการให้ความรู้แต่เพียงประการเดียว ดังที่ พิบูลศรี วาสนสมมติ (2526: 60) ได้เห็นว่า ความรู้ซึ่งแต่เดิมเคยเป็น "จุดหมายปลายทาง" ของการเรียนการสอน ได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็น "เครื่องมือ" ที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ การที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ รู้จักคิดอย่างสร้างสรรค์และมีเหตุผล รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยตัวตนเองนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึก "การคิดแบบสืบสอบ" ซึ่งเป็นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยการจัดสภาพการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเสาะแสวงหาความรู้ ฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ โดยอาศัยข้อมูลและเหตุผล เพื่อให้เป็นคุณสมบัติที่ติดตัวตลอดไป

การที่ครูจะพัฒนานักเรียนไปสู่วิธีการคิดแบบสืบสอบได้นั้นจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่จะกระตุ้นให้นักเรียนได้ฝึกกระบวนการคิด จนสามารถหาเหตุผลที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ เครื่องมือนั้นคือ "คำถาม" เพราะคำถามเป็นสิ่งเร้าสำคัญที่ครูหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้จะใช้วิธีสอนแบบใดก็ตาม โดยธรรมชาติแล้วเด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วยการซักถามคำถามของเด็กเป็นสิ่งแสดงความคิดและเหตุผลของเด็กได้เป็นอย่างดี ดังที่ จีน เพียเจต์ (Jean Piaget 1929: 47) นักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียงได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาของมนุษย์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้สมอง การใช้ความคิดและได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เด็กยิ่งรูมากยิ่งถามมาก ส่วนเด็กที่ไม่รูอะไรเลยก็ไม่ทราบว่าถามอะไร การส่งเสริมหรือปลุกฝังให้เด็กเป็นคนช่างคิด ช่างสงสัย จึงเป็นสิ่งที่น่ากระทำตั้งแต่เด็ก ซึ่ง บรูส ลี (2521: 32) กล่าวว่า "การปลุกฝังวิธีการคิดเพื่อให้นักคิดรู้จักคิดและแก้ปัญหาในทางที่ถูกต้องควรเริ่มตั้งแต่เด็ก ๆ โดยจัดสิ่งแวดล้อมให้ท้าทายและช่วยยู่ให้คิดเป็น ให้มีเหตุผล" ซึ่งตรงกับความคิดของนอร์ริส เอ็ม แซนเดอร์ส (Norris M. Sanders 1965: 1) ที่กล่าวว่า "คำถามเป็นสิ่งช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการใช้สมรรถภาพทางความคิดได้อย่างเต็มที่" ดังนั้น

การจะฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้มีทักษะในการคิดและแก้ปัญหาอย่างมีระบบนั้น วิธีหนึ่งที่ครูสังคมนศึกษา จะกระทำได้ ก็โดยการเลือกใช้คำถามที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิดในการ หาคำตอบนั่นเอง

จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช (2524: 54) ได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพใช้คำถามในการเรียน การสอนว่า

การตั้งคำถาม เป็นวิธีสอนที่มีมาตั้งแต่สมัยพหุศตวรรษ การศึกษาพุทธปรัชญาในสมัยนั้น ใช้ วิธีถาม-ตอบ หรือที่เรียกว่าวิธีปุจฉาวิสัชนา ไชเครทิสต์ นักปราชญ์ชาวกรีกได้นำวิธีถาม-ตอบ ไปใช้ในการเรียนการสอน จึงทำให้การถาม-ตอบ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการสอนและมี บทบาทสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้นักเรียนมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

จนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีวิธีการสอนใด ๆ ที่ครูจะใช้สอนมากกว่าวิธีการใช้คำถาม (โรจณี จะโนภาษและคณะ 2522: 6-7) เพราะการซักถามเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ คำถามเป็น กุญแจดอกสำคัญสำหรับไขประตูแห่งความเร้นลับทางธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การแสวงหาและค้นพบ ความรู้ความจริง (วีรยุทธ วิเชียรโชติ 2521: 85)

▷ แต่เนื่องจากการถามเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ผู้ถามต้องมีความชำนาญในการใช้คำถาม และสามารถที่จะพิจารณาเลือกใช้คำถามที่เร่งเร้าให้นักเรียนได้ใช้ความคิดได้อย่างเหมาะสม จึงจะนำนักเรียนไปสู่การคิดอย่างวิพากษ์ได้ คำถามที่ดีจะช่วยขยายความคิดแนะแนวทางในการ เรียนรู้ ช่วยพัฒนาความคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ ช่วยพัฒนาความรู้พื้นฐานและประเมินผลการ- เรียนการสอนของครูได้เป็นอย่างดี ถ้าครูใช้คำถามระดับสูงหรือคำถามแบบปลายเปิดแล้ว นักเรียนจะมีโอกาสได้ใช้สมรรถภาพของการคิดอย่างเต็มที่และในทางตรงข้าม ถ้าครูใช้คำถาม ระดับต่ำ เช่น คำถามประเภทความรู้ความจำ นักเรียนจะไม่ได้ใช้สมรรถภาพของการคิดของ ตนได้อย่างเต็มที่ ระดับของการคิดจึงอยู่ในระดับต่ำ จากการศึกษาค้นคว้าของ ทาบวา เลวีน และเอลซี (Taba, Levine and Elzey อ้างถึงใน จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช 2524: 54) ที่ ให้ข้อสรุปว่า ระดับความคิดเพื่อตอบคำถามของนักเรียนมีความสัมพันธ์อย่างมากกับคำถามของ ครูและประเภทของคำถามที่ครูใช้ และยังพบว่า คำถามของครูมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรม อื่น ๆ ของนักเรียนด้วย จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่า การยกระดับความคิดของนักเรียนนั้นขึ้นอยู่กับ ระดับคำถามที่เลือกใช้นั่นเอง

มัธยมศึกษาปีที่ 1 ทั้งนี้เพราะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในการศึกษา 2527 เป็นผลผลิตรุ่นแรกของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 อันมีจุดหมายมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด วิचारณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และรู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ครูผู้สอนในระดับชั้นนี้จึงน่าที่จะมีการเตรียมตัวทางด้านการเรียนการสอน และสร้างประสบการณ์ใหม่ให้มีลักษณะสัมพันธ์ต่อเนื่องกับกระบวนการคิดของนักเรียนที่ได้รับจากการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นอกจากนั้น ประสาร ทิพย์ขาร (2521: 157) ได้สรุปเกี่ยวกับขั้นของการพัฒนาการทางสติปัญญา และความคิดตามทฤษฎีของ จีน เพียเจต์ (Jean Piaget) ว่า เด็กในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 11-15 ปี สามารถถามปัญหาด้วยเหตุผลมากขึ้น สามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ สามารถที่จะคิดแบบตั้งสมมติฐาน และสามารถใช่วิธีคิดแบบอุปนัย (Deductive) ได้ ในขั้นนี้พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กเป็นขั้นสรุปออก นั่นคือ เด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดเป็นผู้ใหญ่ ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการใช้คำถามในการเรียนการสอนดังกล่าว จึงได้เลือกศึกษาค้นคว้าวิจัยในหัวข้อที่ว่า "การศึกษาระดับของคำถามที่ครูใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1" เพื่อนำผลมาเป็นแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอนสังคมศึกษาให้สภาพดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของคำถามที่ครูใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับของคำถามกับประสบการณ์การสอนของครู

สังคมศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

จากงานวิจัยของ ฟิลลิส เอ็ม นีลเสน (Phyllis M. Nielsen 1977: 3272 A) ที่ได้ศึกษาเรื่อง "Level of Questions selected by Pre-service and In-service Teachers When Those Questions are Provided in Instructional Materials" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาว่านักศึกษาครูกับครูประจำการจะเลือกใช้คำถามระดับสูงมากเพียงใด ถ้าคำถามเหล่านั้นมีไว้ให้ในเนื้อหาที่กำหนดไว้ให้สอนกับคำถามระดับสูงที่ปรากฏในคู่มือครูซึ่งใช้ประกอบกับแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา เกรด 5 มีมากน้อยเพียงใด ระบบที่ใช้อยู่ประเภทคำถามที่ใช้ในการวิจัยยึดตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของ เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom) คำถามระดับต่ำ ได้แก่

คำถามประเภทถามความรู้ความจำ ส่วนคำถามระดับสูงเป็นคำถามที่ถามความเข้าใจ การประยุกต์ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินความรู้ ผลการวิจัยปรากฏว่า คำถามที่นักศึกษาคงเลือก 66% เป็นคำถามระดับสูงขณะที่คำถามครูประจำการเลือกเป็นคำถามระดับสูงถึง 73% แต่ก็ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แล้วจึงหาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนคำถามระดับสูง ที่กลุ่มครูประจำการเลือกกับระดับชั้นที่สอน ประสิทธิภาพการสอนและอายุของครูซึ่งปรากฏว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า

ระดับของคำถามของครูสังคมนาไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนที่แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะคำถามที่ครูสังคมนาใช้ถามขณะทำการสอนวิชาประเทศของเรา สังคมนา (ส 102) ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2527
2. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูสังคมนาที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2527 จากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร
3. การจัดระดับคำถามของครูสังคมนาได้ยึดแนวการจำแนกคำถามตามการแยกประเภทจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของบลูม (Bloom's Taxonomy of Educational Objectives)
4. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ประสิทธิภาพการสอน
 - 4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับของคำถามที่ใช้ติดตามการจำแนกตามการแยกประเภท จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของบลูม (Bloom's Taxonomy of Educational Objectives) คือ
 - ความรู้ความจำ
 - ความเข้าใจ

- การประยุกต์ความรู้
- การวิเคราะห์
- การสังเคราะห์
- การประเมินความรู้

ชอทกลอง เบื้องต้น

คำถามที่ครูสังคมนาษาใสอนในห้องเรียน และไค้บันทึกแฉฉบับที่กเสียงไว้เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้ และเกิดขึ้นตามปกติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ระดับของคำถาม หมายถึง ระดับของคำถามที่ครูถามในห้องเรียนซึ่งจำแนกตามการแยกประเภทจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของ บลูม (Bloom's Taxonomy of Educational Objectives) แบ่งเป็น 6 ระดับ คือ

1. คำถามระดับวัดความรู้ความจำ หมายถึง คำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบใช้ความสามารถในการระลึกหรือจดจำ สิ่งที่เคยเรียนรู้อยู่แล้ว คือ ความรู้เกี่ยวกับ
 - เนื้อเรื่อง
 - วิธีดำเนินการ
 - สังกัป์ของเรื่อง
2. คำถามระดับวัดความเข้าใจ หมายถึง คำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบใช้ความสามารถในการแปลความ การตีความและการขยายความ เพื่อสื่อความหมายต่าง ๆ ให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้น
3. คำถามระดับวัดการประยุกต์ความรู้ หมายถึง คำถามที่ผู้ถามจะตองนำเอาหลักการกฎเกณฑ์ หรือวิธีดำเนินการของเรื่องราวต่าง ๆ ที่เรียนไปแล้วมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่หรือที่คล้ายคลึงกันในการตอบคำถาม
4. คำถามวัดการวิเคราะห์ หมายถึง คำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบใช้ความสามารถในการแยกเรื่องราว แยกเหตุการณ์ของปรากฏการณ์ แยกข้อเท็จจริงออกจากสมมติฐาน หรือแยกความคิดหลักของเรื่อง

5. คำถามวัดการสังเคราะห์ หมายถึง คำถามที่ใหญ่ต้องใช้ความสามารถในการรวบรวม หรือประกอบส่วนย่อยทั้งหลายให้เป็นส่วนรวมที่มีแบบหรือโครงสร้างใหม่ที่มีคุณภาพ หรือความหมายมากกว่าเดิม

6. คำถามวัดการประเมินความรู้ หมายถึง คำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบใช้ความสามารถในการตัดสินคุณค่าของสิ่งของ หรือผลงานตลอดจนความคิดเห็นและทัศนคติใดอย่างมีหลักเกณฑ์

ประสบการณ์การสอนมาก หมายถึง ครูที่ทำการสอนสั่งนักศึกษาเป็นเวลาตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

ประสบการณ์สอนน้อย หมายถึง ครูที่ทำการสอนสั่งนักศึกษาเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เป็นแนวทางสำหรับครูสั่งนักศึกษาในการปรับปรุงการใช้คำถามในการเรียนการสอนให้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นแนวทางแก่สถาบันฝึกหัดครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาในการปรับปรุงกระบวนการในการพัฒนาทักษะในการใช้คำถามของนิสิตนักศึกษาครู และครูประจำการ
3. เป็นแนวทางในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องและในการศึกษาค้นคว้าด้านอื่น ๆ ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย